

Enkölcsi bünt érzéseinkkel és rosz érzéseinkből származó cselekedeteinkkel követünk el. Ez a mily természetes dolog előttünk, ép oly ismeretlen volt a zsidók előtt. Szerintük az volt és ma is az a kérdés, hogy a törvény mit parancsol. A disznóhúst, például, még ma sem eszik meg, nem mintha az egészségtelen eledel volna, hanem mivel az a törvény.

Epen ezért a Jézus példázatát sem értették meg még tanítványai sem. Az a lassuság, melylyel a bűn lényegét felfogták és akadékoskodó természetük, élénken előnkbe tárják, hogy Jézusnak mily nehézségekkel kellett megküzdeni. Láthatjuk, hogy ő még a nagy tömeg között is egészen egyedül érezhette magát. Igen, mert nem volt, a ki gondolatait megérteni, érzéseit viszonzni tudta volna. Csodálkozhatunk-e, ha halála után annyira félremagyarázták. A kereszténység igazságai tehát először nem a „bölcseknek és okosoknak“, hanem egyszerű kisdéd csemetéknek voltak hirdetve.

Ezzel Jézus életének első szakaszát megismertük. Tekintsük át azt, mielőtt tovább mennénk. (A tanító helyesen fog cselekedni, ha a leczkéket rendre ismételteti tanítványaival.) Láttuk, hogy hosszas hallgatás és előkészület után fellépett és a Keresztelő János küldetését tovább folytatta, hirdetvén a mennyország eljövételét. Éreztük evangéliumának magas szellemét, kegyes gyöngédségét. Láttuk, hogy az az egyszerű nép szívére nagy hatást tett: azok örömmel hallgatták őt. Az ugynevezett bűnösök legszamosabban seregelték hozzá, s oly szívességben és szeretetben részesültek, a minőt előtte még sem proféta, sem más szent nem mondhatott. De a kor buzgó vallásos népét, a farizeusokat szavai nem érintették. Azoknak elég volt saját igazságuk, saját szokásaik. Ezekről mindinkább megvettették. A növekedő gyűlölet és ellenségeskedés életében nagy válságot idézett elő. Erről szólani fogunk a következő leczkékben.

Kérdések.

1. Mit értettek a farizeusok a kéz tisztátalansága alatt?
2. Mivel mutatta meg Jézus, hogy hagyományaiknak nincs semmi értéke.
3. Mi teszi az embert valóban tisztátalanná?

EGYHÁZI SZEMLE.

„Sok elsők lesznek utolsók.“ Az irás eme szavai betöltek a franciaországi szerzetrendeken is, hol a mártiusi rendeletek folytán nov. 7-kéig 300 kolostort zártak be s 5000 szerzetest űztek ki celláikból. Kik egykor a lelkiismeret bírójának székében ültek s az inquisitio által rémületben tartották az egész keresztény világot, Franciaországban ma hazátlan buj-

dosókká, földönfutókká lettek. Sorsuk, valóban, részvétet ébresztene, ha a törvényeknek való ellenszegülés folytán, melyet pedig az apostol is tilt, midőn azt mondja: „minden lélek a felső hatalmasságnak engedelmes legyen“, nem tették volna magukat gyanusokká hazafiságukra nézve.

Mind a mellett a kiűzött szerzetesek iránti részvétben így sincs hiány. A zárdák bezárása alkalmával a tömeg nem egy helyt tüntetőleg viselte magát mellettök. Számos tisztviselő lemondott hivataláról. Közelebbről az angol egyház egyesületének (English Church Union) elnöke, Charles L. Wood, az egyesület tanácsa nevében, a mely az aláírás szerint 12 püspököt, 2500 papi és 15,800 világi tagot képvisel, Londonból a következő levelet intézte a párisi bibornok-érsekhez: „Uram, az angoloknak oly drága szabadság nevében az alólirottak az angol egyház papságának tagjai vagy ezen testülethez tartozó világiak kifejezni óhajtják Eminentiadnak s Eminentiad által Franciaország összes katolikusainak azon üldözések feletti méltatlankodásukat, a melyeknek az egyházi rendek jelenleg Franciaországban ki vannak téve. Nem hallgathatjuk el nyugodtan a zárdákon elkövetett méltatlankodásokat, a kápolnák megszenteltségtelenítését, kegyességök és nemes munkájuk által kitűnő egyének utczára menhelynélküli kidobását. Engedje meg azért, hogy Eminentiad által egy ily igazságtalan üldözés áldozatainak kifejezzük a mi legmelegebb rokonszenvűnket a megpróbáltatásban, melynek alá vannak vetve és azon biztosításunkat, hogy bárminő különbségek legyenek azok, a melyek más pontokra nézve szerencsétlenségükre közöttük fennállanak, ez ügyben szívben és lélekben velük vagyunk a nemes küzdelemben, melyet ők a szabadság és vallás szent ügyéért vívnak.“ E levélre, melyet a párisi „Semaine Religieuse“ tett közzé, a „Journal des Debats“ egy vezércikkben teszi meg megjegyzéseit, melyet érdekesnek tartunk kivonatossan szintén közölni, annyival inkább, mert e vezércikk meglehetősen világot derít a szerzetrend ügyére s ez által annak elbirálására kellő támpontokat nyújt. „Ezen angol egyházi egyesület — úgy mond — tagjai számánál és minőségénél fogva tekintélyes társulat. Az angol magas egyházat képviseli. Szervezete kiterjed az egész egyesült királyságra. Bevallott célja: ellent állani azoknak, kik a hatalommal való visszaélés által megzavarni akarják a hiveket azon jogok gyakorlásában, a melyek hitök legszentebb elveihez tartoznak. A mártiusi decretum alkalmazása a nem engedélyezett gyülekezetekre az egyesület igazgatójának kétségen kívül úgy tünt fel, mint egy visszaélés a hatalommal és az ellen tiltakozik Charles Wood urral 12 püspök, 2500 anglikán pap és 15,800 világi. A mi a levelet illeti, ez a francia kormány ellen ugyanazon vádak ismétli, a melyeket az ultramontán sajtó 6 hó óta naponként ismétel. Állítja, hogy a vallások üldöztetnek, a zárdák bántalmaztatnak, a tem-

plomok megszenstelenítettnek, hogy az állítólagos üldözés áldozatai nemes harcot vívnak a szabadság és vallás szent ügyéért. Hogy a 12 püspök és az angol papság 2500 tagja az ők vallásos köteleimktől elfogultan, kevésbé vagy rosszul ismerik, a mi a jog ezen oldalán történik, megérthető, de bámulatra méltóbb az, hogy a 15,000 világi s közöttük Ch. Wood ur, lord Halifax első szülötte, Gladstone előbbi ministersége alatt a szabadelvű kabinet tagja, dr. Pusey, Limerich gr. is oly rosszul vannak értesülve a franciaországi dolgokról. Ebben a küzdelemben, mely rövid időn a törvény győzelmével véget ér, sem a vallásról, sem a szabadságról nincs szó. A francia kormány mindig tiszteletet nyilvánított a vallás iránt. A köztársaság elnöke cherbourgi utjában elismerte erejét, melyet az a köztársaság érdekében hozhat. A tanács elnöke a ház előtt utóbbi alkalommal tartott beszédében védelme alá vette a concordatumot, mely a papságnak fizetéseit és kiváltságait biztosítja. . . . A vallás semmi esetre sem volt fenyegetve a határozat által és az angoloknak oly drága szabadság, a mint Ch. Wood ur mondja, épen úgy nem, mint a vallás. A congregatiók minden tagjának szabadságában volt zárdái házában megmaradni és ott folytatni áhitatoskodásukat és jó tetteiket. E végre nem kívántatott több, mint hogy egy kérvény aláírásával törvényes elismertetésüket eszközöljék. De ők előbbre becsülték házaiknak nem bántalmaztatását, hanem bezárását, templomaiknak nem megszenstelenítését, hanem pecsét alá vetését, előbbre becsülték, a mint Ch. Wood ur magát kifejezi, a nemes harcot. Ezt ők az ügy ismeretével érett megfontolás után tették, előre tudván ellenállásuknak következményeit. Szabadságuk egész a végrehajtás napjáig bántatlan volt s most is az lenne, ha alája vetették volna magukat a törvény által kívánt egy formalitásnak, mint más congregatiók. Ch. Wood urnak és az angol egyház egyesület tagjainak levele egy igen tiszteletre méltó érzés által van sugalmazva, de mutatja a végrehajtást megelőző tények nem elégséges ismeretét. A távolban azok a tények, a melyek ezt a végrehajtást kísérték, súlyosabbaknak tűnhettek fel, mint valóban voltak. Az angolok 1685-beli emlékeikkel azt hitték, hogy Franciaország a nantesi edictum visszavonását akarja megtorolni s vissza akarja fizetni a katolikusoknak, a mit ezek a protestansokkal cselekedtek egykor. De ebből semmi sincs. Felfüggesztetett egy kiváltság, a törvény iránti engedelmségre hivattak fel azok, a kik azt visszautasították; de ez által a szabadság nem fog szenvedni s a vallás nem kevésbé tiszteltetni fog.“

— A franciaországi reformált egyházban a szabadelvű párt visszanyerte azon jogát, melytől az utóbbi zsinat alkalmával az orthodox többség megfosztotta volt, a választók lajstromából kitörölvén mindazokat, a kik a zsinat által megállapított hitcikkeknél aláírni s azokat elfogadni vo-

nakodtak. Az orthodoxoknak ezen önkényes eljárását a cultus-minister, mint törvénytelen megsemmisítettette, a kitöröltek nevei a választási lajstromba ismét felvételtek s most már minden protestans, tekintet nélkül dogmatikai álláspontjára, szabadon gyakorolhatja az egyházban választási jogát.

— Az ókatholikusok némi életjelt ismét mutatnak. September hó folytán Baden-Badenben tartott gyűlésökben, melynek elnöke a bonni egyetem egyik tanára, Schulte ur volt, a következő határozatokat hozták, illetőleg tételeket állították meg: 1-ör a ker. vallás alaptételein nyugvó hit és a természettudomány egymással nem kiegyenlíthetlenség; 2-or, a nemzeti egyházak autonómiája teljesen összefér az egyház egyetemes jellegével; 3-or, a protestansok egy nagy része sajnos tévedésben van, midőn a vatikántól függő római egyházat a conservatív elvek tekintetéből a maga szövetségesének tekinti; 4-er, a német birodalomnak a történet által igazolt s önfentartási jogánál fogva parancsolt kötelessége a vatikán politikája ellen küzdeni; 5-ör óvakodni kell Rómával ugy annak szerveivel egyezkedni minden oly ügyre nézve, a mi az állam törvényhozására és polgári tekintélyére tartozik, mert ez szükségképpen az állam felbomlására vezet. A gyűlés, melynek hangulata bizalomébresztő volt a német-keresztény szellemnek a római ultramontán szellem feletti véggyőzelmét illetőleg, egyebek mellett az isteni tiszteleteknél még egy német liturgiának elfogadását szavazta meg.

Az ókatholikusok baden-badeni gyűlésével egyidejűleg tartott a németországi ultramontán katolikus párt is egy közgyűlést Konstanzban, a melyben Hefele püspök is, az utolsó azon püspökök között, a kik a vatikáni conciliumon „nem“-mel szavaztak volt, beadta derekát s egy nyilvános beszédben kijelentette a maga meghódolását a vatikáni határozat előtt. A mint a „Deutsches Protestantenblatt“ megjegyzi, „nem csak a személyt, de a tényt magát illetőleg is érdekes ez az esemény. A katolikus püspökök állásuk megszilárdását az ultramontán párt vezetésében keresik; a püspökök egykori önállóságának utolsó személyesítője ezen nézetváltoztatással megerősíti a római egyház átváltozását, a mely csak most vette kezdetét, de nehéz bonyodalmakra vezethet. A gyűlés szónokai minden lehető tárgyat felhasználtak előadásaikban s mindeniknek beszédén, mint veres fonal huzódott végig az eszme, hogy egy hatalmas gépezetre van ismét szükség, a melynek segítségével az ultramontán érdekekért az egész catholicismust mozgásba lehessen hozni.“

Hogy ez a törekvés, az kétséget nem szenved; de ez ma már nehéz feladat. Akadályul szolgál ebben a fennebb említett ókatholicismus is, mely, ugy látszik, nincs annyira elfogulva a pápai csallhatatlanság által. Nevezetesen egy dr. Michelis nevű tanár egy felhívást intézett magához a kontanzi gyűlés-

hez, melyben késznek nyilatkozott e tétel nyilvános megvitatására: „A pápa személyes csalhatatlansága vagy katolikus dogma, vagy a jezsuiták iszonyu ámitása (tromperie). Ám de ezt kathólikus dogmának nem lehet tekinteni, mivel sem a szent íráson, sem a hagyományon, sem egy egyetemes concilium szabályszerű elfogadásán nem alapszik. Ennélfogva csak iszonyu ámitás.“ Ezen tételt Dr. Michelis késznek ajánlkozott akár a gyűlés színén, akár bármely más helyen megvitatni; de nem akadott, a ki az oda dobott keztyűt felvette volna.

— Németországban a szabadelvű papoknak más egyházba lett megválasztatások esetén az országos consistorium által kinevezett bizottság előtt colloquálni kell. A „Deutsches Protestantenblatt“ közelebről egyily colloquiumról egy külön melléklapot adott ki, melyben Weesenmeyer, manheimi lelkésznek a hannoveri országos consistorium előtt lefolyt colloquiumát egész terjedelmében közli. Sajnáljuk, hogy térszüke miatt az egészet nem ismertethetjük. Ránk nézve az kétszeres érdekekkel bírna, nem egy helyt saját álláspontunkra ismerve abban. Mutatványul azonban néhány kérdés és felelet közlését még sem tagadhatjuk meg magunktól.

K. Egyházunk azt tanítja, hogy Krisztus igaz Isten, ki öröktől fogva az Atyától született és igaz ember, ki szűz Máriától született. Éz-e az Ön hite?

F. Ha ön ezen kifejezéseket: igaz Isten és igaz ember velem együtt azonosoknak tartja a biblia Isten- és emberfiával, akkor „igen“-nel felelek.

K. Feleljen ön minden záradék nélkül: igen vagy nem.

F. Hasonló kérdésekre nem lehet egyszerűen igen-nel vagy nem-mel felelni.

K. Fejtse ki ön nézetét a szentháromságról.

F. Isten egy lényében. Ez az egy Isten kijelentette magát az embereknek mint atya a teremtés, a fiuban a megváltás s a szentlélekben az emberiség megszentelése által.

K. E szerint ön csak egy kijelentési háromságot ismer el.

F. Ugy van.

K. Ön hát nem hiszi a külön három személyű istenből álló szentháromságot?

F. Az egyházi tan maga is különbséget tesz a személyekre nézve, midőn azt mondja: Csak az Atya önmagától való.

K. E szerint ön tagadja azt, hogy a szentírásban a lényháromság (Wesenstrinität) taníttatnék?

F. Ezt j o g g a l t a g a d o m.

K. Hogy magyarázza ön az apostoli hitvallás ezen szavait: szentlélek által fogantatott, szűz Máriától született?

F. Amaz első a maga szellemi értelmében kifejezi Krisztus méltóságát, mely szerint ő teljes volt Isten lelkével; a második hasonlóképpen egy jelkép, mely nekünk Krisztus tisztaságát és ártatlanságát mutatja.

K. Ön tehát abban a nézetben van, hogy Krisztus természetesen módon származott?

F. Mint valódi embernek más képpen nem is lehetett. Egyébaránt Istennek, hogy egy rendkívüli hatást eszközöljön, semmi esetre sincs szüksége arra, hogy az általa adott törvényeket és parancsokat felfüggeszsze.

K. Ön bevezetésében helyesen beszél a Krisztus személyét illető felfogásokról és azután így szól: „Egyébaránt nem ez a fődolog: az Ur nem azt kérdezte egykor Pétertől, hogyan gondolkozol te felőlem, hanem ezt: Szeretsz-e engemet?” Nem tudja-e ön, hogy ezzel ellentétbe helyezte magát a szentírás egy határozott tanításával?

F. Ön máté 16. 13. stb. verseit érti.

K. Jézusnak tanítványaihoz intézett eme kérdése: Ti pedig kinek mondatok engem lenni? nincs-e ellenmondásban az ön előbbi állításával?

F. Nincs, mert itt a Messiásban való hit, mint az ő krisztusi hivatásának első elismerése, szükségesség volt.

K. Igazolhatónak hiszi-e ön papi álláspontjáról állítását? Nem hiszi-e ön, hogy azzal sok hívő lelkiismeretét megzavarta?

F. Nem jutott eszembe, hogy ezen két tételt ellentétbe helyezzem egymással. A mi a második kérdést illeti, arra határozott nem-mel felelek.

K. Lenne-e ön szives kifejtteni előttünk, hogy mit hisz a feltámadásról?

F. Teljesen meg vagyok győződve a feltámadás vallásos tényéről; hiszem, hogy Isten Krisztust a sírból új életre hívta és Krisztus most mint élő Krisztus az Isten jobbán ül, mint az ő gyülekezetének úra és feje.

K. Ez minket nem elégít ki; mit tanít egyházunk?

F. Vere surrexerit (igazán feltámadott).

K. Tudna-e ön egy más igehatározót mondani, a melyet symbolikus könyveink a „vere“-vel egy jelentőséggel használnak.

F. Corporaliter (testileg) vagyis realiter (tényleg).

K. Fejtse ki e kérdést illető nézetét.

F. Pálra támaszkodom, a ki Krisztusnak szellemileg megdicsőült testet tulajdonít.

K. Ugyanaz a test-e ez, a melyben ő 40 napig a földön járt.

F. Legalább az írás azt tanítja.

K. Volt-e e testnek szerves működése? Nem azt mondja-e Szt. János, hogy Krisztus evett és ivott?

F. A János evangéliuma a Jézus életét illetőleg előttem nem feltétlen hitelességű forrás.

K. Olvassa el ön Csel. 10, 40. és 41 verseit: mi mondatik ott a feltámadott testéről?

F. Semmi; mert ez a kifejezés: „a kik ettünk és ittunk ő vele“ az élő, még meg nem halt Krisztusra vonatkozik.

K. Ah! Ön ezt így fogja fel? De ez elferdítése a szövegnek. Hiszi-e ön, hogy Tamás ezt a testet tapogatta meg ujjáival?

F. Ugyanazon testről van mondva, hogy bezárt ajtón ment keresztül, ennél fogva azon testnek merőben különböző testnek kellett lenni. Egyébaránt Lessing óta senki sem vitatja többé, hogy az evangéliumnak a feltámadásra vonatkozó tudósításai ellenmondók és egymással össze nem egyeztethetők.

K. Ön sokat beszélt hitünkben a formáról és tartalomról. Mi különbözteti meg már azt, hogy mi a mag és mi a héj?

F. A z é n l e l k i i s m e r e t e m.

K. Ismételje ön hitnézeteit?

F. Én hiszek a Krisztusban, mint Isten legfőbb kijelentésében, a kinek lénye szentségben, igazságban, tisztaságban és szeretetben áll; hiszem a szentírással, hogy Isten Krisztusban volt és benne az istenség teljessége lakozott; hiszem, hogy én Istent véges határok között Krisztusban fölismerem.

K. Hiszi-e ön, hogy ez megegyezik a mi hitvallásunk tartalmával.

F. H i s z e m.

Kell-e mondanunk, hogy Weesenmeyer urnak ezen feleletei az ágostai vallású consistorium igazhitű biráit nem eléghették ki. Pedig ez az irány és ez a szellem ma már nem egyes tünetenként jelentkezik. Át van attól hatva az egész aémétországi protestáns egyház. És ezt teljes joggal meg is várhatjuk a bölcsészet hazájának fiától, midőn közelebről Madridban is fényes ünnepélyt rendeztek a Servét Mihály emlékének tiszteletére, melyre a meghívóban ez áll: „sziveskedjék ön a kitünő vértanu emlékének tiszteletére és elégtételadásra szánt emez ünnepélyen megjelenésével részt venni.”

— A z a n g o l o r s z á g i egyházi viszonyokról a „Renaissance“-ban egy terjedelmesebb közlemény jelent meg, mely az unitáriusokról így nyilatkozik: „Az unitárius egyház az egyedüli, mely a gondolat szabadságának védelmezésén munkál, de Angliában nem alkot szoros értelemben vett egyházat, inkább felekezetnek tekintik s a nagy tömeg egy felekezet iránt soha se tanusít oly figyelmet, mint egy elismert egyház iránt... A befolyást az anglikán egyház gyakorolja, mely ott uralkodó s általában mindazok, kik az elegans világhoz akarnak tartozni, nem gondolnak arra, hogy valamelyik dissidens egyházhoz csatlakozzanak; de ha az anglikán egyház valaha felbomlanék s nem lenne többé államegyház, az unitáriusok számban és tekintélyben nyernének, mivel jelenleg ebben az egyházban nyilatkozik a szabadelvűség“... A levelező ezután megemlékezőn az anglikán egyház egy tekintélyes papjának, Brooke Stopfordnak közelebről történt kilépéséről, ki ha nem is csatlakozott egyenesen az unitáriusokhoz, a mint előre gondolták volt, a szabadelvű kereszténységnek nagy szolgálatokat tehet, így

folytatja: „Mint ellentétet a modern gondolkozás ezen irányával meg kell említenem azt a törekvést, mely szerint az anglikán egyházban némelyek szertartásaikban minél közelebb akarnak simulni a római egyházhoz. Isteniszteletök módja különben is keveset különbözik a misétől; papjaik a kath. papok által használt miseruhákat viselik s oltáraikat virágokkal és gyertyákkal ékítik fel. Némelyek közülök füstölőket is használnak s processiókat rendeznek keresztekkel és zászlókkal“ S mivel némelyeket — jegyzi meg tovább levelező — a ritualismusban nyilatkozó eme félrendszer nem elégit ki, mivel a czeremoniáknak, ha egyszer azoknak művelésére adjuk magunkat, nehéz a határát kijelölni, a ritualisták közül sokan mennek át a kath. egyházba, a hol aztán czeremoniás hajlamaik teljesen kielégítették . . . „Az ember hihetetlen dolognak tartaná — így végzi levelét az író — a hasonló hátrafelé menést, ha nem látná valóban megtörténni, még pedig egy oly felvilágosult országban, mint Anglia. Egyébaránt én úgy hiszem, hogy ha a ritualismus a korlátolt lelkek között hódítást is tud tenni, ezt a külső pompának, a czeremoniáknak, a zenének s annak köszönheti inkább, a mi az érzékekre hat, mint tanainak. Ha azok a templomok, a melyek ma a ritualismus legerősebb bástyái megfosztatnának ezen külső sarlangoktól, valószínűleg rövid időn üresen maradnának. Kétségen kívül sok őszinte és vallásos lelkületű ember van, a ki ezen külsőségekben inkább az eszményt nézi, a melyet azok kifejezni vannak hivatva, de a kevésbé műveltekre s főleg az ifjuságra egészen ellenkező hatással vannak azok. Mindenesetre mindig szánandó dolog azt látni, hogy az emberek a vallást a külsőségekre s érzékiségre akarják visszavinni s azok, a kik a kath. rendszert ismerik s tudják, mint bánik el azzal a maga érdekeiben, felette sajnálatra méltónak fogják találni, hogy egy oly országban, a mely három évszáz óta Róma igényeinek szilárd ellenfele volt, most a külsőségek naházásával annyira közeledni indult a katholicismushoz.“ — Nem fog ártani, ha mi is figyelemmel leszünk, nehogy isteniszteleteinknél levetközzük a régi egyszerűséget. Hajlam van rá. Nem mondjuk, hogy minden külsőséget kerüljünk, mert hiszen akkor templomokat se építenék; de azokra helyezni át a vallás sulypontját, magának a vallás lényegének okozna kárt és romlást. Nem minden épületes, a mi kedves.

— Az amerikai unitáriusoknak az őszön Saratogában tartott nagygyűlésükről a megelőzőtt füzetben a „Különfélék“ rovatában már volt ugyan említés téve; kiegészítésül azonban e helyen is adunk hozzá néhány igazán fontos adatot. Ez a gyűlés a Meadville College részére, a mely nyugoti Pennsylvaniában unitárius papok nevelésére szolgáló intézet, 10,000, az amerikai unitárius társulat részére missioi célokra viszont 10,000, a cambridge-i papnövelde részére 2600 s több más egyházi célra 1000 s 2000 font sterlinget szavazott

meg, a gyűlés színén összegyűlvén ebből 2500 font, tehát több mint 20,000 frt. Ez aztán a lelkesedés. Az „Inquirer“ honnan ez adatokat vettük, méltán szentelt ez áldozatkészégnek egy vezércikket e czim alatt „Unitarian Enthusiasm,“ melyet így kezd meg: „Ritkán irhatunk unitarius lelkesedésről. Sokkal gyakrabban van okunk panaszkodni annak hiánya miatt. De nekünk úgy tetszik, hogy az amerikai unitáriusoknak Saratogában tartott utóbbi gyűlésök jellemzésére megfelelőbb czimet nem találunk, mint a mit a czikk élére irtunk. Itt több volt a melegségnél és buzgóságnál, itt valódi lelkesültség volt. Üdvözöljük amerikai testvéreinket. Ők megmutatták, hogy nem lehetetlen az unitarizmus ügye mellett lelkesülni, hogy ha eddig tán lágymelegség jellemzett minket, tőlünk függ azt levetkezni és szívvvel, lélekkel előmozdítani az unitarius kereszténységet. Ők példát adtak nekünk angol unitáriusoknak, a melyet jól teszünk, ha követünk.“ Tegyük hozzá mi is, hogy e példa nekünk se fog ártani. Mi ugyan szeretünk magunknak azzal hizelegni, hogy ügyeink mellett lelkesülni s a közczélokra áldozni tudunk. S tán van is valami igaz a dologban, De mi a mi lelkesülésünk és áldozatkészégünk az amerikai unitáriusokéhoz képest, melyekről a fennebbi adatok szólnak. Tisztelet a kivételeknek, tisztelet azon egy-két emberünknek, a kiket áldozataikkal még oda állithatunk amerikai testvéreink mellé, de bizony a nagyobb résznek nincs mivel szerfelett dicsekedni. Ha igérettel eleget lehetne tenni az áldozatkészégnek. Nó akkor egészen másként állanánk mi is. Az 50-es években igéretben mi is több mint 100,000 frt áldozatot hoztunk egyházunknak. Csak az a baj, hogy ennek egy nagy része ma is csak ígélet, sőt akadnak, a kik azt mondják, hogy ők azt az ígéletet nem is azért tették, hogy valaha beváltsák. A ki nem az, ne vegye magára; de így könnyű patronusnak lenni, hanem nincs benne semmi haszon. Azért ismétljük, hogy az ámerikai unitáriusoktól mi is példát vehetünk. Ne hagyjuk kiveszni a magyar unitáriusoknak is egykor csakugyan példás buzgóságát és áldozatkészégét. Az aratnivaló sok, csak erőnk legyen hozzá.

cz.

FELELET

a Keresztény Magvető XV. évfolyam 4-ik füzet 281—283, lapjain álló támadó vádiratra.

„Avagy nem kell-e megfelnünk a te sok beszédedre? avagy a csácsogó ember lehet-e igaz? a te hazugságid miatt az embereknek kell-e hallgatniok? nem kell-e senkinek szégyennel illetni tégedet, ki egyebeket csufolsz?“ Jóh XI. 2. 3.

Kazinczy Ferencz Berzsényit és Dajkát bírálgatta, s a sok esetlen kritikus kifogásain, bántalmazó megjegyzéselein elkeseredve felkiáltott: